

ГУМАНІЗМ І ДУХОВНІСТЬ НЕРОЗРИВНІ

Саме таким є лейтмотив дисертаційного дослідження Олени Мороз на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук "Гуманістичний характер релігійно-філософських поглядів православних діячів Волині кінця XIX — початку XX століття". Дисертаційними пошуками нашого молодого науковця керував доктор філософських наук, професор кафедри політичної аналітики і прогнозування Національної академії державного управління при Президенті України М.М.Стадник. Успішний захист дисертації відбувся на засіданні спеціалізованої вченої ради у Житомирському державному університеті ім.Івана Франка. Опонентами виступали доктор філософських наук, професор кафедри релігієзнавства Київського національного університету ім.Тараса Шевченка О.І.Предко та кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту філософії ім.Г.С.Сковороди НАН України В.В.Титаренко.

Аргументуючи актуальність теми дослідження, дисертант наголосила на тому, що національна духовна культура, яка зберегла свою ідентичність на теренах Західної України, зокрема на Волині, включає релігійну свідомість народу, його ставлення до церкви, релігійних віровчень і обрядовості, українських православних традицій і культури, в основі яких лежать неперехідні гуманістичні цінності. Підкреслено, що важливе значення у формуванні релігійної свідомості і духовної спадщини населення Волинського регіону мало релігійне життя кінця XIX — початку XX століття, яке ініціювалося діяльністю православного духовенства Волинської єпархії, Свято-Успенської Почаївської лаври, викладачів релігійно-освітніх закладів, насамперед Волинської духовної семінарії у Кременці. Серед останніх особливе місце

належить богословам М.Теодоровичу і А.Хойнацькому, а також священнику А. Сандульському.

Характерною рисою творчості згаданих православних діячів Волині було розширення змісту дослідницьких пошуків за межі релігійно-філософської проблематики на сферу історичних, етнографічних, краєзнавчих, морально-етичних і світоглядно-філософських проблем у їх гуманістичному прочитанні, бо саме в площині гуманізму знаходяться точки дотику сакрального і світського підходів до вирішення життєво важливих завдань людинобуддства. Насамперед завдяки тому, що вони у своїй творчості поєднали на гуманістичних принципах релігійну і світську тематику, їх відносять до квінтесенції духовної еліти Волині досліджуваного періоду.

Підсилюється актуальність дослідження необхідністю аналізу християнсько-гуманістичних цінностей минулих поколінь, забуття яких має негативні наслідки для сучасного українського суспільства, що зокрема привело до поділу національної спільноти за конфесійними, політичними, мовними та іншими ознаками. В дисертації наголошено, що антропологічна криза, нівелювання загальнолюдських цінностей, зневага ролі особи в соціодуховному просторі та інші негативні фактори сучасного суспільства вимагають пошуку шляхів, форм і методів забезпечення пріоритету духовної культури щодо матеріальних інтересів людства. Це загострює проблему відновлення національних духовних традицій, утвердження християнсько-

духовних цінностей, один із ключів до чого знаходимо в духовному спадку православних діячів Волині XIX — початку XX століття. Вивчення і засвоєння такого спадку — одна із умов відновлення втрачених гуманістичних орієнтирів становлення громадянина з активною смисложиттєвою позицією.

В дисертації визначена специфіка осмислення гуманістичних аспектів православної антропології, з'ясовані фактори впливу на становлення гуманістичних засад поглядів православних діячів нашого регіону в попередні історичні часи, виявлені морально-релігійні орієнтири у творчій спадщині М.Теодоровича, А.Хойнацького і А. Сандульського, а також розкриті значення традиційних християнсько-гуманістичних цінностей для модерної вітчизняної релігієзнавчої думки. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що його автором виявлено православно-антропологічну складову християнського гуманізму, яка ґрунтується на розумінні людини як духовно-матеріальної істоти, сутність котрої розкривається у процесі релігійно-духовних практик. Дисертант обґрунтувала,

що основною складовою релігійно-філософського світогляду волинського духовенства була антропологічна проблематика, яка осмислювалася у двох векторах: вертикальному — в контексті відношення "Людина — Бог", що складає своєрідну "теоцентричну вертикаль", і в горизонтальному — в контексті зрізу "Я — Інший", що складає особливу "кордоцентричну горизонталь". Причому, обидва вектори в однаковій мірі ґрунтуються на сотеріології та есхатології.

Здобутком дисертаційного дослідження є обґрунтування висновку про те, що православні діячі Волині створили оригінальну морально-релігійну концепцію людини, де поєднуються смисложиттєві установки особи з їх практичною реалізацією у процесі життєдіяльності, що конституювалося як на персональному (у життєтворчості діячів православної церкви та духовних освітніх закладів і світських праведників), так і на інституційному (вплив церкви, монастирів, святих місць на життя мешканців Волинського краю) рівнях. До позитиву роботи належить висвітлення визначальних характеристик релігійно-філософських ідей тогочасних представників волинського духовенства, гуманістичний вимір яких полягав у визнанні цінності людини лише у контексті здійснення нею добродійної життєдіяльності, дотримання одвічних релігійних істин і відданості духовним традиціям предків.

У загальному підсумку, значення дисертаційного дослідження О.В.Мороз полягає в актуалізації гуманістичних ідей православного віровчення як самодостатнього предмета вітчизняного релігієзнавства, що відкриває можливості пошуку форм і методів утвердження духовних, морально-етичних, гуманістичних цінностей у процесі вирішення проблем глобалізованого світу.

ЗМІ У СВІДОМОСТІ ТА ПОВЕДІНЦІ

Науково-педагогічні працівники нашого інституту брали участь у роботі науково-практичного семінару "Вплив засобів масової інформації на свідомість і поведінку людини", який підготували фахівці райметодкабінету

відділу освіти Кременецької РДА спільно із педагогами Кременецького навчально-виховного комплексу "Гімназія — ЗОШ І ст."

Семінар відкрила директор НВК О.В.Січовська, яка у своєму виступі висвітлила "Грані співпраці адміністрації із соціально-педагогічною службою навчального закладу". Соціальний педагог цього ж НВК Л.М.Власюк охарактеризувала "Місце засобів масової інформації у сучасному інформаційному просторі та їх вплив на розвиток особистості учня". Ці думки та теоретико-методичні висновки і рекомендації підтвердила і продовжила її колега, практичний психолог О.О.Штогун у доповіді "Робота психологічної служби у напрямку профілактики деструктивних впливів засобів масової інформації". Методист-психолог райметодкабінету відділу освіти Кременецької РДА Т.Я.Систалюк аналізувала "Шляхи попередження психологічного маніпулювання ЗМІ та уникнення їх негативного впливу".

Науковець нашого інституту, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Н.М.Савелюк розкрила "Психологічні засади впливу засобів масової інформації на свідомість і поведінку дитини". Вона застерегла про ті особливі психологічні "стосунки", які встановлюються між глядачем (слухачем) з одного боку і телевізором, комп'ютером, стільниковим телефоном — з іншого. Останнім часом ці електронні ЗМІ стали не просто джерелом різноманітної інформації, а й часто виконують функції віртуального "співрозмовника", технічного

"наставника" і навіть сурогатного "друга". Внаслідок цього під вплив сучасних ЗМІ потрапляють не лише пізнавальні психічні процеси людини, а й уся людська особистість загалом. З подвійною силою, а отже і з підвищеним ступенем небезпеки, це стосується дітей, котрі в силу своїх вікових особливостей є дуже вразливою, найменш захищеною щодо зовнішніх впливів і маніпуляцій категорією осіб. Перегляд на перший погляд "невинних" мультфільмів, телефільмів, доступ до мережі Інтернет, комп'ютерні ігри можуть мати і найчастіше мають на перших порах приховані, а в наступному дуже вагомі і далеко не однозначні наслідки. Науковець називає складові механізми впливу ЗМІ на свідомість і поведінку дитини: наслідування, або імітація як здатність дитини копіювати дії та поведінку інших людей, особливо

персонажів фільмів, якими захоплюються; психічне зараження, або інфікування як трансляція емоцій від героя телефільму чи суб'єкта комп'ютерної гри; навіювання, або сугестія як вплив на поведінку дитини через рез її емоційно-почуттєву сферу в обхід свідомості та критичного мислення; переконування як вплив на поведінку дитини через систему суджень і доказів, зокрема прийомами розповіді, бесіди, роз'яснення, доведення чи спростування. Доповідач наголосила, що одна з найнебезпечніших традицій сучасних ЗМІ полягає у їхній спрямованості на експлуатацію низьких людських інстинктів, як-от, потяг до людини протилежної статі ("Лібідо") або трагічного, пов'язаного зі стражданням ("Танатос"). Водночас спостерігається протилежна тенденція — маніпулювання сентиментальними почуттями людини. Спектр негативних наслідків впливу ЗМІ на свідомість і поведінку дітей та молоді, на жаль, надто широкий: формування неправильних ціннісних орієнтирів і становлення неадекватних стереотипів, розмивання меж між віртуальною реальністю і дійсністю, наслідування негативних штампів поведінки і нездатність будувати реальні особисті стосунки з оточенням. Тому першочерговими завданнями виступає формування у дітей

і молоді інформаційної компетентності, грамотного і критичного ставлення до масмедіа.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної і соціальної педагогіки Л.М.Кравець висвітлила тему "Інформаційна залежність як соціально-педагогічна проблема". На думку науковця, інформаційна залежність виникає з кількох причин: з надмірного обсягу інформаційного потоку, адаптації до існування в перенасиченому інформаційному просторі, неспроможності захистити себе від надлишку інформації, гіпертрофованої потреби в постійному отриманні нової інформації. Масова доступність інформації породжує проблему її впорядкування і продуктивного засвоєння, що складає серцевину інформаційної грамотності і широкому загалу слухача (гля-

дача) малодоступне. Найбільша практична проблема в тому, що людина сприймає інформацію в режимі "нон-стоп", а тому засвоює її без належної аналітики і, як правило, без критичного підходу. Розкриваючи причини виникнення інтернет-залежності, автор наголошує на такому соціальному негативі, як відсутність або дефіцит спілкування в реальному світі, а тому значна частина інтернет-залежних "заходить у мережу" заради віртуального спілкування, щоб заповнити дефіцит реального спілкування. До цього долучається можливість увійти у віртуальний світ, аби позбутися негативів реального світу. Слід пам'ятати, що залежність від Інтернету чи іншої інформації може впливати на стан людини не менш згубно, ніж будь-яке захворювання, особливо в

соціальних і професійних аспектах. Серед інтернет-залежності поширені п'ять типів: кіберсексуальна залежність як потяг до відвідування порносайтів, пристрасть до віртуальних знайомств, нестримна потреба в азартних іграх та участі в аукціонах, прагнення до постійного пошуку інформації з різних баз даних і пошукових сайтів, комп'ютерна залежність як неперорна тяга до комп'ютерних ігор. Наш науковець подає симптоми інтернет-залежності: постійний і довготривалий вихід в мережу, надмірні затрати часу та фінансів на перебування в Інтернеті, особливе задоволення, навіть ейфорія, від інтернет-спілкування, погіршення самопочуття від скорочення часу перебування в мережі, ігнорування позамережних видів діяльності тощо. Ці симптоми дозволяють говорити про інформаційний

токсикоз як надлишок хвилювих коливань (інформація — це хвиля!), які потрапляють в організм людини і спричиняють зміни навіть на рівні фізіології. Для профілактики інформаційної чи комп'ютерної залежності науковець пропонує створювати дитині можливості для самореалізації, формувати у неї адекватну самооцінку, не обмежувати самостійність, стимулювати ставлення до комп'ютера як допоміжного технічного пристрою, спілкуватися з дитиною постійно і в повноцінному форматі.

Практичну частину семінару склали заняття з елементами тренінгу для практичних психологів і соціальних педагогів на тему "Добро в наших серцях", яке провела практичний психолог НВК "Гімназія — ЗОШ І ст." О.О.Штогун.